

STAMBOOM DOSSIER

GRAAF OTTO I VAN GELRE (1150 - 1207)

Ook wel genoemd bijgenaamd De Lamme.

Gehuwd met Margaretha van Kleve (Kleef).

Versie 1.3 131012 bewerkt door ir. Rene A.M. Martens RI Msc.

Als onderdeel van de genealogie Martens - Hoenselaars

Geboren 1150
Vader: Graaf Hendrik I van Gelre
Moeder: Agnes van Arnstein

Gehuwd 1184 Richardis van Beieren
geboren 1173, overleden op 21 september 1231 - als abdis van de Munsterkerk - te Roermond, dochter van Hertog Otto I palstgraaf van Beieren (1117-1183) uit het huis van Wittelsbach en Agnes van Looz (1150-1191).

Gestorven 25 november 1207
Begraven te Klooster Kamp

Otto I de Grote, Graaf van Gelre en Graaf van Zutphen (1182-1207). Toen zijn broer Gerard III plotseling overleed moest Otto I zijn functie als proost van Xanten neerleggen om het graafschap te gaan leiden. Zijn vader, Hendrik I, was intussen te oud en in het eerste jaar van Otto I's regering overleed hij. Otto I huwde ca. 1184 met Richardis van Scheyern-Wittelsbach, dochter van Otto I van Beieren en Agnes van Looz. Deze Richardis overleed op 20 september 1231 als abdis van de Munsterkerk.

Er is een zegel uit 1190 bewaard gebleven waarop Otto I een schild met drie vijfbladige bloemen voert.

Gerard III

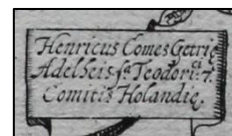
- ❖ Graag van Gelre en Zutphen van tot 1182;
- ❖ Graaf van Boulogne

Otto I

- ❖ Proost van Xanten;
- ❖ Graaf van Gelre en Zutphen van 1182 tot 1207;
- ❖ Bisschop van Utrecht van 1212 tot 1215.

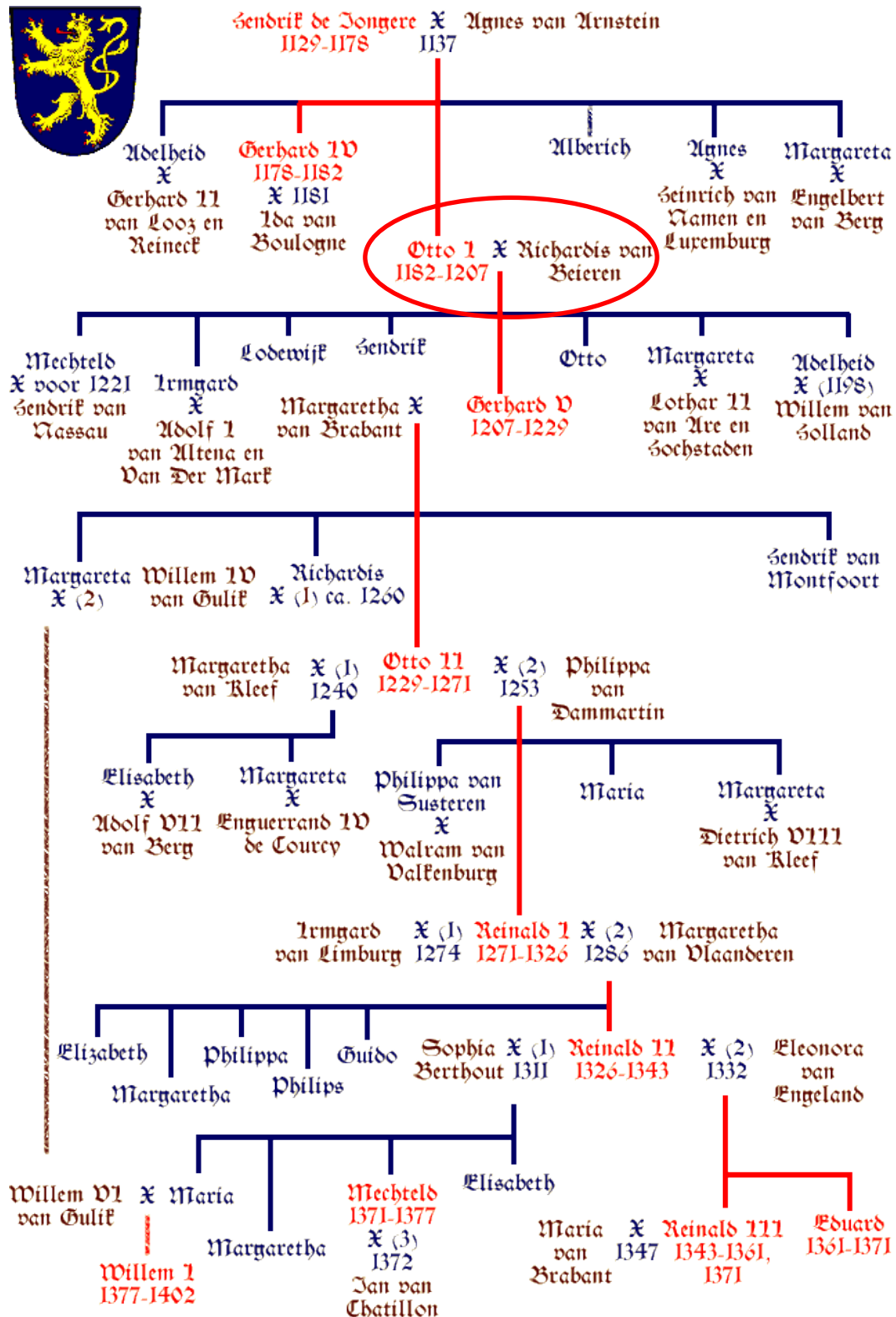
Kinderen

1. **Otto I**, Graaf Gerard IV van Gelre en opvolger van zijn vader.
2. **Adelheid**, geboren ca. 1187, overleden op 4 februari 1218, begraven te Rijnsburg. Gehuwd 1197 te Staveren met Graaf Willem I van Holland (graaf van Friesland), overleden op 4 februari 1222, zoon van Graaf Floris II van Holland en Adelheid van Schotland.
3. **Otto van Gelre**, geboren mei 1194, overleden op 1 september 1215 te Voorthuizen (bij Elten), begraven te Dom te Utrecht, proost te Xanten, bisschop van Utrecht (1213-1215).
Hij werd al op jonge leeftijd tot bisschop gekozen met steun van Gelre en de partij van de Hohenstaufen. Hij was een trouw behartiger van de Gelderse belangen in het Sticht. Hij overleed op weg naar Rome.
4. **Hendrik van Gelre**, graaf van Gelre, overleden 1198, regent, 1197 verloofd met Adelheid van Holland, dochter van graaf Dirk VIII van Holland en Adelheid van Kleef, maar kort daarna overleden en begraven in de Abdij van Rijnsburg.
5. **Lodewijk**, overleden op 21 juni 1217. Proost van het domkapittel te Utrecht.
6. **Margareta**, overleden na 1264. Gehuwd voor 1216 met Graaf Lotharius II van Ahr en Hochstadten, broer van aartsbisschop Koenraad van Keulen, overleden 1237-1244, zoon van Lotharius I van Are-Hochstaden en Mechtildis van Vianden.

7. **Irmgard**, overleden na 1230. Gehuwd ca. 1210 met Graaf Adolf I van Altena en Van der Mark, geboren voor 1194, overleden op 28 juni 1249, zoon van Graaf Frederik I van Altena en Mark en Alveradis van Kriekenbeek-Millendonk. Zij is de moeder van bisschop **Gerard van Munster** (1261-1272).
8. **Mechtildis**, overleden na 1230. Gehuwd voor 1221 met Graaf Hendrik II van Nassau (De Rijke), geboren ca. 1190, overleden ca. 1250, zoon van Graaf Walram II van Nassau en Cunigundis. Uit deze tak van Gelre zal het Nederlandse koningshuis voortkomen. Zij is de moeder van bisschop Jan I van Utrecht (1267-1288).

Stamboom Van Gelre

Wapen & Zegel

Dit zegel komt ook het eerst voor in 1190 (Staatsarchief Düsseldorf, Archief abdij Altenberg, inventaris 13) en wordt tot zijn overlijden in 1207 gebruikt (Archief abdij Postel, België, inventaris 6). Het is een zogenaamd Ruiterszegel met als beschrijving: De Graaf naar rechts rijdende, met pothelm, zwaard en wapenschild. Wapen: drie bloemen.

Ook zijn opvolger Gerard IV blijft dit wapen voeren.

Maar dan wijzigt de kleinzoon van Otto I plotsklaps dit wapen.

Tijdsbeeld

1188

Erkenning rechten Van Gelre op de Veluwe door de keizer.

1189- 1191

Deelname aan de derde kruistocht.

Rond 1184 huwde Otto I met Richarda van Beieren, een dochter van graaf Otto I van Beieren. Hij nam deel aan de derde Kruistocht (1189 - 1192) en nam daarin deel aan de belegering van Konya en aan het beleg van Akko. Otto was een van de laatste edelen uit de lage landen die terugkeerden van de kruistocht. Otto koos partij voor de keizer en tegen de graven van Holland en de hertogen van Brabant. Hij steunde Lodewijk II van Loon tijdens de Loonse Oorlog.

Munt- en stadsrechten

Toen de graaf van Steinfurt zijn deel verkocht aan Engelbert II van Berg de bisschop van Münster en de graaf van Lohn zijn deel overgaf aan Otto I van Gelre de graaf van Gelre, begon de strijd om het gehele bezit van de heerlijkheid tussen Münster en Gelre. Die strijd duurde twee eeuwen.

Vanaf 1326 kwam Bredevoort feitelijk onder Gelders beheer. In 1350 kreeg Bredevoort muntrecht. De muntheer was kastelein Gerard Vullinc. Vullinc liet omstreeks 1350 op eigen naam 'kwart groten' slaan naar het voorbeeld van de munten van Reinald II van Gelre (1326 – 1343). Omstreeks 1388 verleende Otto stadsrechten aan Bredevoort. Willem III van Gulik de hertog van Gelre verpandte in 1388 de heerlijkheid aan Hendrik III van de Rijksheerlijkheid Gemen, wiens zoon en kleinzoon ook pandheer van Bredevoort waren. In 1388 kreeg Bredevoort stadsrechten. Tussen 1492 en 1526 was de graaf van Steinfurt pandheer, waarna het bestuur weer rechtstreeks onder de Gelderse hertog kwam, totdat de laatste werd verslagen door Keizer Karel V, die daardoor Heer van Bredevoort werd. Maarten van Rossum was tot zijn dood pandheer van Bredevoort zowel onder de laatste hertog als onder Keizer Karel V.

Kruistocht met Friedrich I Barbarossa

Dat Otto I bij keizer Friedrich I in een goed blaadje staat, blijkt ook uit het feit dat hij meegaat op diens kruistocht en de wederzijdse strooptochten op de Veluwe worden opgeschort. Over de daden van de Geldersen en Otto I tijdens de kruistocht is weinig bekend. Samen met de graaf van Holland en de koningin van Frankrijk en de koningin van Engeland reist hij over zee naar het Heilige Land. De keizer is met zijn leger echter nog niet aangekomen als Otto I zich met zijn manschappen bij de koning van Jerusalem aansluit, die op dat moment de havenstad Acre belegert. Als enige uit de lage landen komt Otto I van de kruistocht in 1190 terug. Hij overleeft de zeereis, de oorlog, het klimaat en de ziektes.

Privileges Zutphen

In 1190 werd hij als eerste graaf van Gelre en Zutphen genoemd. De betreffende oorkonde is de stadsbrief aan Zutphen. Otto verleende Zutphen als eerste Gelderse stad stadsrechten. Zijn zoon Gerard IV en kleinzoon Otto II zouden dit Zutphense recht als model gebruiken voor de stadsprivileges van diverse andere Gelderse steden, waarmee Zutphen de moederstad van het Gelderse graafschap werd. De datering van de oorspronkelijke oorkonde is vermoedelijk 1194 en 1195. Het bewaarde afschrift is dat van Gerard IV.

Over een periode van vijf jaar schenkt hij Zutphen echter wel steeds meer

privileges. De burgers van deze stad zijn nu vrije onderdanen met een eigen bestuur, eigen rechtspraak en meer persoonlijke vrijheid. Een groot goed in die tijd. Hiermee hoopt Otto I waarschijnlijk Zutphen in een bevoorrechte positie ten opzichte van Deventer te brengen. Het schenken van deze privileges kan men niet los zien van het komende gesteggel met Utrecht over de Veluwe. De stad zal flink bijgedragen hebben aan Otto I's militaire bewegingen en zal hiervoor iets terug willen hebben.

Band met aartsbisdom Keulen

Net als zijn vader, Hendrik I, onderhoudt Otto I ook goede banden met het aartsbisdom Keulen. De betrekkingen vinden hun hoogtepunt tussen 1180 en 1189, wanneer Otto I diverse malen als getuige optreedt in oorkonden van aartsbisschop Philips van Heinsberg (1163-1191). Deze goede banden vinden hun oorsprong in de familieband die Otto I met de aartsbisschop heeft. Deze is namelijk een kleinzoon van Gozewijn I van Valkenburg.

Na de dood van aartsbisschop Philips bekoelt de relatie met Keulen. Otto I kan zich niet zo goed vinden in de benoeming van Adolf van Altena (1193-1216). Hij blijft echter wel tot de trouwe vazallen van Keulen behoren. Het aartsbisdom Keulen wordt in deze tijd meer en meer bij de keizertwisten betrokken. In 1205 wordt Adolf van Altena door de paus afgezet ten faveure van de Welfse zaak aanhangende Bruno IV van Sayn (1205-1208), die snel wordt opgevolgd door Dietrich I van Heimbach (1208-1212). Adolf van Altena heeft zijn bisschopsmijter echter nog niet neergelegd en blijft hij zijn ambt uitoefenen. Na de moord op Philip von Swaben houdt Adolf zich politiek op de achtergrond. Kortom, de zaken liggen gecompliceerd. Tijdens de Welfse overheersing van het aartsbisdom Keulen is de relatie van de Staufische zaak aanhangende graaf Otto I met het bisdom danig bekoeld.

Philips (Filips) I van Heinsberg

Philips I van Heinsberg (1130 - 13 augustus 1191) was een zoon van graaf Gosewijn II van Heinsberg en van Adelheid van Sommerschenburg. Philips was domdeken in Keulen en domproost in Luik en werd aartsbisschop van Keulen en aartskanselier voor Italië in 1167.

Hij nam de Italië-politiek van Frederik Barbarossa over en trok diverse keren met de keizer mee naar Italië. Philips vestigde definitief de territoriale staat van het aartsbisdom ten nadele van Hendrik de Leeuw en Koenraad de Staufer. Hij nam deel aan de strijd tegen Hendrik de Leeuw en kon hierdoor zijn gebieden in Westfalen gevoelig uitbreiden (Werl-Arnsberg, Brilon, Soest, Medebach en Marsberg) en de aartsbisschoppelijke invloed uitbreiden tot aan de Wezer. Philips liet Soest uitbouwen als oostelijk steunpunt van zijn gebied. Bij de vrede van Fülde van 1190 verwierf hij ook nog Linn, Dollendorf, Alten-Wied, Blankenberg, Wassenberg, Aremberg-Arberg, Alten-Ahr, Rheydt en Niedeggen. Philips stierf in 1191 nabij Napels bij een epidemie.

Veluwse twisten

In 1187 rooft bisschop Boudewijn II van Utrecht met zijn broers graaf Floris III van Holland (1157-1190) en Dirk III van Kleef (1173-1202) opnieuw op de Veluwe en hij brengt de buit naar Deventer. Al in de Middeleeuwen herhaalt de geschiedenis zich blijkbaar. Graaf Floris III valt vanuit het westen de Veluwe binnen, terwijl Dirk III het Gelderse gebied vanuit het oosten intrekt. Opnieuw is het gezag over de Veluwe de inzet. Het ziet er beroerd uit voor Gelre.

Graaf Otto I vraagt zijn machtige vrienden de aartsbisschop van Keulen Philips van Heinsberg, de hertog van Lotharingen en hertog Godfried III van Brabant om hem te helpen de bisschop van Utrecht het moeilijk te maken. De goede relaties met Keulen van zijn vader blijken nu van doorslaggevende betekenis. Er wordt een groot leger op de been gebracht. Deze legermacht is vele malen groter dan die van Otto I's tegenstanders. Overeenkomstig de beproefde tactiek van zijn broer Gerard III valt Otto I Deventer aan. Zutphen zal waarschijnlijk opnieuw als uitvalsbasis hebben gediend. Uiteindelijk blijft de strijd onbeslist.

De reislustige keizer Friedrich I verblijft in deze tijd van strijd toevalligerwijs in de Rijnstreek en hij komt tussenbeide. Hij kent de Veluwe voorlopig aan Otto I toe, totdat op de eerstkomende

Rijksdag in Mainz een definitieve uitspraak wordt gedaan. In 1188 wordt deze voorlopige beslissing door de keizer bekrachtigd.

Nieuw handgemeen over de Veluwe

In 1195 trekt bisschop Boudewijn II van Utrecht ten strijde tegen opstandelingen in het graafschap Drenthe. Otto I trekt met hem op, want tenslotte is de bisschop zijn belangrijkste leenheer. En Otto I is daarom verplicht zijn heer in tijden van oorlog bij te staan. Dat de heren niet op goede voet met elkaar staan, blijkt als Otto I probeert te bemiddelen tussen de opstandige heer van Coevorden en de prefect van Groningen enerzijds en de bisschop anderzijds. Hiertoe roept Otto I de hulp in van de aartsbisschop van Keulen en Mainz (1160-1165 en 1183-1200), Konrad van Wittelsbach (familie van zijn vrouw), en Adolf van Altena. Bisschop Boudewijn II ziet de steun voor zijn inval aan de horizon verdwijnen. Hij trekt zich terug, woest op Otto I die zijn aftocht geësceneerd heeft. Na een adempauze om zijn troepen opnieuw uit te rusten valt hij wederom de Veluwe binnen. Zijn leger stroopt het land af en verwoest vele landerijen.

De opstandelingen in Drenthe zijn Otto I's hulp nog niet vergeten en schieten onmiddellijk te hulp. Zij belegeren Deventer elf dagen. Dan wordt voorlopig de vrede getekend door bemiddeling van hertog Godfried III van Brabant. Het conflict is daarmee nog niet ten einde, want de bisschop wendt zich tot de keizer om hulp tegen die plichtsverzuimende graaf van Gelre. De keizer besluit de Veluwe toe te kennen aan het sticht Utrecht en de hertog van Brabant krijgt het van Utrecht als erfelijk leen. Bij het sluiten van dit verdrag schittert Otto I door afwezigheid. Bovendien wordt er een college van rechters aangesteld die in toekomstige conflicten over de Veluwe mogen beslissen. De keizer zal het gezeur over de Veluwe wel helemaal zat zijn geweest. De problemen lijken voorbij als bisschop Boudewijn II in 1196 overlijdt.

Een nieuwe bisschop van Utrecht

Bij de verkiezing van een nieuwe bisschop blijkt hoe groot de invloed van de graven op het Sticht is geworden. Otto I probeert na al deze toestanden uiteraard zijn eigen kandidaat, Arnold van Isenburg, op de bisschopszetel te krijgen. Holland heeft echter ook een eigen kandidaat met domproost Dirk, een broer van graaf Dirk VII van Holland (1190-1203) en de overleden bisschop Boudewijn II. Otto I heeft de steun van de aartsbisschop van Keulen, Adolf van Altena, en de paus. Graaf Dirk VII van Holland krijgt steun van de keizer. Er ontstaat een impasse waarin Dirk wordt erkend als electbisschop in het Nedersticht en Arnold in het Oversticht. Hiervan maakt Otto I handig gebruik om zijn neef Engelbert van Berg, op dat moment amper twaalf jaar, door Arnold tot proost van Deventer te laten benoemen en aartsbisschop Adolf van Altena bevestigt deze actie. Engelbert van Berg is omstreeks 1185/86 geboren uit een huwelijk tussen graaf Engelbert van Berg en Margaretha. Door toedoen van de graven van Gelre weet hij enkele belangrijke kerkposities te verkrijgen. Veel vriendjespolitiek om ze in moeilijke tijden aan een wederdienst te herinneren. Beide partijen sturen hun kandidaat naar de paus in Rome om hem bevestigd te krijgen. Het ongeluk wil dat beide kandidaten onderweg sterven. Dat maakt de weg vrij voor het kapittel om de eigen onafhankelijke man Dirc II van der Are (1198-1212) op de bisschopszetel te zetten.

Deze Dirc II is een voortvarende man. Hij poogt de financiën van het Sticht te ordenen, de Veluwe op te eisen, Groningen en Friesland te onderwerpen en Holland en Gelre hun plaats te wijzen. Met zijn escapades in Friesland stuit de nieuwe bisschop op graaf Willem van Friesland, de broer van graaf Dirk VII van Holland en schoonzoon van Otto I. Daar Dirk VII van Holland kinderloos is, heeft zijn broer Willem de kans om graaf van Holland te worden en door het uithuwelijken van zijn dochter hoopt Otto I invloed te verwerven in Holland.

Deze toekomstmuziek verbindt het lot van Gelre en Holland en voor het eerst in de geschiedenis trekken beide graven tegen Utrecht op. Internationaal komt de oorlog echter slecht uit.

Betrokken bij de keizertwisten

Hertog Hendrik I van Brabant (1183/90-1235) weet in 1201 een vrede tussen de partijen te bewerkstelligen. In dit verdrag van Maastricht verkrijgt Otto I definitief de Veluwe, maar wel als Brabants leen. Otto I mag echter geen munten meer slaan met het stempel van Deventer of

Utrecht. Bovendien weet de hertog van Brabant te bewerkstelligen dat Otto I het Welfse kamp steunt in de keizertwisten. De graaf van Gelre staat bekend als een trouwe aanhanger van het Staufische kamp en hij zal niet zomaar zijn trouw hebben opgezegd. Niettemin maakt Otto I nu deel uit van de Welfse coalitie, samen met de aartsbisschop van Keulen, de bisschop van Utrecht en de hertog van Brabant.

Keizer Heinrich VI is in 1190 overleden en zijn minderjarige zoon Frederick II wordt in zijn troonsopvolging dwars gezeten door opstandige Welfen. De coalitie gaat nu eensgezind Otto IV steunen in zijn troonsbestijging, al geeft de graaf van Gelre de voorkeur aan de Staufische kleinzoon van Friedrich I Barbarossa. Maar, ja, politiek is geven en nemen en graaf Otto I is opportunistisch ingesteld. Door het verdrag van Maastricht moet de bisschop nu over de Zuiderzee naar zijn oostelijke en noordelijke bezittingen en een dergelijke reis is geen pretje. Hierdoor is de vrede van korte duur.

Opnieuw in oorlog

In 1202 valt bisschop Dirc II Holland binnen, omdat graaf Dirk VII van Holland zijn leenplichten niet is nagekomen. Dirk VII brengt de bisschop al gauw in het nauw. De bewoners van Deventer zien dan hun kans schoon om het bestuur van de stad aan Otto I aan te bieden. Hetgeen deze natuurlijk niet weigert! De bisschop van Utrecht is des duivels om deze actie. Gelre en Holland hebben ongewild hun krachten verenigd.

Kaart Deventer 1652.

De graaf van Holland belegerd de stad Utrecht en Otto I heeft Deventer en een groot deel van Oversticht (nu Overijssel). De grote drie van Noord-Nederland zijn nu in oorlog. De bisschop vraagt en krijgt steun van zijn bondgenoot, hertog Hendrik I van Brabant. Met verse Brabantse troepen rukt hij de Veluwe binnen en verwoest hij alle landerijen. Vervolgens slaat hij de opstand in Deventer neer. Daarna trekt hij op naar Zutphen, waar Otto I zich heeft verschanst. De bisschop weet de stad na een korte schermutseling in te nemen. Otto I wordt daarbij gevangen genomen en aan de hertog van Brabant uitgeleverd. Deze wil de leenband over de Veluwe verbreken, zodat dit leen terugvalt aan Brabant.

Otto I weet dit voorlopig te voorkomen. Otto I's ongewilde bondgenoot graaf Dirk VII van Holland stormt uit ontzetting onmiddellijk Brabant binnen. Het kasteel te Tiel (toen bij Brabant) en de stad zelf worden geplunderd. Een week later wordt 's-Hertogenbosch verrast en neemt Dirk VII twee broers van de hertog van Brabant en een groot aantal ridders gevangen. Met een grote legermacht trekt de hertog van Brabant vervolgens naar Heusden op, waar Dirk VII zich schuil houdt. Na een verwoede veldslag wordt Dirk VII ook gevangen genomen. Om aan deze chaotische situatie een eind te maken besluit Philip von Swaben, in samenspraak met de aartsbisschop van Keulen, alle partijen naar Maastricht te roepen.

Losgeld voor de graaf

In Maastricht komen in 1203 beide gevangen genomen graven voor hoge losgelden vrij. Graaf Otto I moet 2500 mark betalen en een nadelige vrede sluiten. De grens tussen Gelre en Oversticht ligt nu vast langs de Hunnepe of Dortherbeek. Nu nog steeds de grens! Al is de Dortherbeek tegenwoordig behoorlijk gekanaliseerd, hetgeen men met de grens achterwege heeft gelaten. Otto I's munten mogen niet meer op die van Deventer lijken. Bovendien weet hertog Hendrik I van Brabant te bewerkstelligen dat zijn dochter Margaretha trouwt met de zoon van Otto, Gerhard IV. Op deze wijze hoopt hij in Gelre meer invloed te verkrijgen. Dit huwelijk bindt de graaf van Gelre nog nauwer aan keizer Otto IV, omdat deze ook met een Brabantse dochter is getrouwd. Hetgeen internationale verwickelingen zal geven.

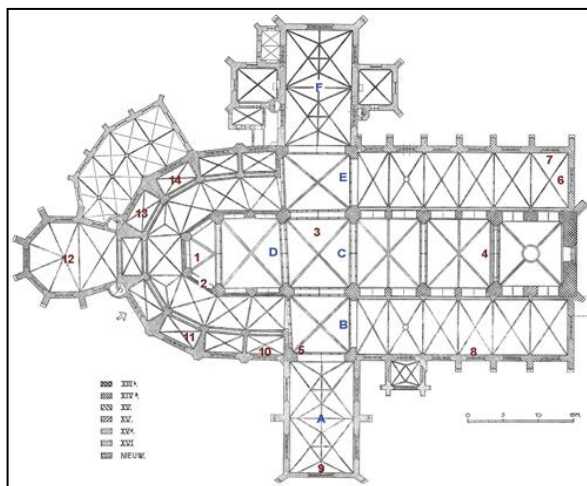
De toegenomen Brabantse invloed op het bisdom Utrecht en de dreiging hiervan voor Holland en Gelre noopt beide graven ertoe in de toekomst nauwer samen te gaan werken. Deze samenwerking zal de politiek bepalen in de volgende eeuw. Otto I heeft hiertoe de aanzet gegeven door zijn dochter Adelheid uit te huwelijken.

In 1207 overlijdt Otto I na een leven vol strijd, wat Gelre veel heeft gekost. Eerst de dure kruistocht en vervolgens het losgeld na zijn gevangennamen. Maar de stad Zutphen zal hem zich ondanks dat gunstig herinneren; tenslotte heeft Otto I haar stadsrechten geschonken. Otto I de Grote wordt opgevolgd door zijn tweede zoon Gerard IV, daar de oudste, Hendrik, is overleden. Otto I wordt begraven in de Sint-Walburgiskerk te Zutphen.

De Walburgiskerk

Deksel van een sarcofaag, mogelijk van Graaf Otto I van Gelre en Zutphen. Hij gaf Zutphen stadsrechten in 1190.

Hij overleed op 25 november 1207.

Kinderen van Otto I.

Adelheid van Gelre

Geboren ca. 1187, overleden op 4 februari 1218, begraven te Rijnsburg.

Gehuwd 1197 te Stavoren met Graaf Willem I van Holland (graaf van Friesland), overleden op 4 februari 1222, zoon van Graaf Floris II van Holland en Adelheid van Schotland.

Willem I van Holland 1175 - 4 februari 1222

Graaf van Holland Periode van 1203 tot 1222. Willem I (ca. 1175 - 4 februari 1222) was graaf van Holland. Willem I was de tweede zoon van graaf Floris III en Ada van Schotland en hij bracht zijn jeugd door bij de familie van zijn moeder in Schotland.

Willem I huwde in 1197 te Stavoren met Adelheid van Gelre, dochter van Otto I van Gelre. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren:

1. Floris IV, opvolger van zijn vader
2. Otto, bisschop van Utrecht
3. Willem, 1238 overleden tijdens een toernooi.
4. Ada, abdis van Rijnsburg
5. Ricardis (ovl. 3 januari 1262)

Willem huwde voor een tweede maal met Maria van Brabant. Dit tweede huwelijk is kinderloos gebleven.

In 1189 begeleidde Willem zijn vader toen die deelnam aan de derde kruistocht. Zijn vader overleed in 1190 tijdens de kruistocht en zelf werd Willem tijdens zijn terugtocht in Frankrijk gevangengenomen. Hij keerde in 1191 in Holland terug en raakte in onmin met zijn oudere broer Dirk VII die zijn vader Floris III als graaf van Holland was opgevolgd. Willem zocht daarom steun bij de opstandige Friezen. Omdat Dirk op dat moment niet weg kon uit Zeeland stuurde hij zijn vrouw Aleid met een leger naar West-Friesland. In november 1195 kwam het tot een treffen tussen Aleid en haar zwager Willem. Aleid wist het treffen naar haar hand te zetten door de leiders van Niedorp en Winkel om te kopen. Uiteindelijk werd de ruzie tussen beide broers bijgelegd, en kreeg Willem het bestuur over het graafschap Midden-Friesland.

IV			V	
GRAAF OTTO I VAN GELRE VAN ZUTPHEN (57)			GRAAF GERARD IV VAN GELRE EN ZUTPHEN (44)	
1150			1185	
Klooster Kamp - 25 november 1207		8	Roermond - 22 oktober 1229	
<i>1184 gehuwd</i>			<i>Leuven - 1206 Gehuwd</i>	
RICHARDIS VON WITTELSBACH VAN BEIEREN (58)			MARGARETA VAN BRABANT	
1173				
Roermond - 20 september 1231			Roermond (Münsterkerk) - 1231	
GRAAF GERARD III VAN GELRE (42)	STOP		ADELHEID VAN GELRE (31)	
1140			Zutphen - 1187	
1182			Rijnsburg - 4 februari 1218	
<i>1181 gehuwd</i>			<i>Stavoren - 1197 Gehuwd</i>	
IDA VAN BOULOGNE (56)			GRAAF WILLEM I VAN HOLLAND	
1160			1175	5
Boulogne 1216			Rijnsburg - 4 februari 1222	
AGNES VAN GELRE (53)			OTTO VAN GELRE (20) BISSCHOP VAN UTRECHT	STOP
tussen 1145 - 1150			1195	
Echternach - 1198			Voorthuysen/Eiten - 1 september 1215	
<i>1168 gehuwd</i>				
GRAAF HENDRIK IV VAN NAMEN EN LUXEMBURG (83)	1		HENDRIK III VAN GELRE	STOP
1113			na 1186	
14 augustus 1196			Rijnsburg - 1198	
			<i>Verloofd</i>	
ADELHEID VAN GELRE			ADELHEID VAN HOLLAND	
8 juli 1190				
<i>voor 1179 gehuwd</i>				
GERARD II VAN LOOZ EN RIENECK			LODEWIJK VAN GELRE	
			21 juni 1217	
MARGARETA VAN GELRE			MARGARETA VAN GELRE	
1195			na 1264	
<i>gehuwd</i>			<i>Gehuwd voor 1216</i>	
GRAAF ENGELBERT VAN BERG			GRAAF LOTHARIUS II VAN ARE-HOCHSTADEN	
voor 1157			1237	
Juli 1189			1244	
ALBERICH VAN GELRE BISSCHOP VAN LUIK (44)			IRMGARD VAN GELRE	
1106			na 1230	
27 maart 1150			<i>1210 Gehuwd</i>	
SOPHIE VAN GELRE			GRAAF ADOLF I VAN ALTENA EN MARK	
			1194	
<i>1178 gehuwd</i>			28 juni 1249	
HENDRIK VAN WASSENBERG			MECHTILDIS VAN GELRE	
1151			na 1230	
04 december 1214			<i>Gehuwd voor 1221</i>	
			GRAAF HENDRIK II VAN NASSAU (60)	8
			1190	
			1250	

Graaf van Friesland

Hendrik de Kraan, heer van Kuinre, hield plundertochten in Midden-Friesland. Willem nam wraak en vernietigde de Kuinderburcht. Hendrik was leenman van Dirk van Holland, bisschop van Utrecht en oom van Willem en Dirk VII. Dirk VII koos in dit conflict de kant van zijn oom en liet Willem door Hendrik van Kuinre gevangennemen. Willem ontsnapte echter en vluchtte naar Otto I van Gelre, een tegenstander van Dirk VII. In 1197 trouwde Willem te Stavoren met Aleid van Gelre, de dochter van zijn gastheer.

Strijd om Holland

Dirk VII overleed in 1203. Zijn dochter Ada was zijn enige erfgenaam. Zijn weduwe Aleid liet haar onmiddellijk trouwen met Lodewijk II van Loon. Willem maakte ook aanspraken op de opvolging in Holland en zo ontstond de Loonse oorlog. In het begin had Willem de overhand en wist hij Ada gevangen te nemen en Lodewijk en Aleid te verjagen uit Holland. Hij zond Ada naar koning Jan zonder Land van Engeland, ter bewaring.

Lodewijk vormde in 1204 een sterk bondgenootschap met de bisschoppen van Utrecht en Luik, en de graven van Vlaanderen, Namen, Ahr en Berg. Met deze steun kon Lodewijk bijna het gehele graafschap Holland terug veroveren. Maar het lukte Lodewijk niet om zijn bondgenoten te behouden en in 1205 en 1206 kon Willem stukje bij beetje zijn verloren gebieden weer terugwinnen. In 1206 werd een vrede gesloten waarbij Holland werd verdeeld: Willem kreeg Zeeland en het zuidelijke deel van Holland (met name de Grootte of Hollandsche Waard), en Lodewijk kreeg het noordelijk deel Holland - de rivier de Maas vormde vermoedelijk de grens. In de praktijk kreeg Willem het snel voor het zeggen in het hele graafschap Holland en heeft Lodewijk geen poging meer ondernomen om hier iets aan te veranderen. In 1213 erkende keizer Otto IV van Brunswijk Willem als graaf van geheel Holland.

Graaf van Holland

Het bestuur van Willem is van groot belang geweest voor de ontwikkeling van Holland. Onder zijn bewind begon de systematische aanleg van dijken (o.a. rond de Grote Waard) en werd het Spaarne afgedamd. Dit ging gepaard met een mate van organisatie die als voorloper van de Waterschappen kan worden beschouwd. Ook gaf Willem stadsrechten aan Geertruidenberg (1213), Middelburg (1217), Dordrecht (1220) en mogelijk aan Leiden.

In 1214 vocht Willem met Otto IV mee in de slag bij Bouvines. Na deze mislukte onderneming gaf hij zijn steun aan Frederik II van Hohenstaufen. In 1216 nam Willem deel aan de expeditie van Lodewijk VIII van Frankrijk naar Engeland. In reactie daarop erkende de Engelse koning Jan Lodewijk van Loon weer als graaf van Holland, en het lukte Jan zelfs om Willem te laten excommuniceren.

Vijfde Kruistocht

Om zijn excommunicatie ongedaan te maken nam Willem deel aan de vijfde Kruistocht. Met zijn leger van Friezen, Hollanders en Vlamingen zeilde Willem langs de Europese kust op weg naar het heilige land. Door een storm moesten zijn schepen beschutting zoeken in Portugal. De Portugese koning Alfons II wist de kruisridders over te halen hem te helpen in de strijd tegen de Moorse overheersing in zijn land. Willem I gaf gehoor aan het verzoek en voer op 30 juli 1217 met zijn vloot naar Lissabon. De stad was tachtig jaar eerder tijdens de tweede kruistocht bevrijd, maar de Moren waren nooit helemaal verdreven uit Portugal. Willem hielp de koning bij de verovering van Setúbal (stad) en Alcácer do Sal. Na een zware belegering en met de belofte van Willem I op een vrije aftocht gaven de Moren van Alcácer zich op 21 oktober 1217 over. Eenmaal buiten de vesting stortte het leger van Willem zich op de ongewapende Moren en slachtte ze af. Als dank bood de Portugese koning de kruisridders land aan; vele ridders aanvaardden dit. Willem verloor hierdoor een groot deel van zijn leger en vroeg daarom aan Paus Honorius III om hem te ontheffen van zijn verplichting en hem toe te staan in plaats daarvan de strijd in Portugal voort te zetten, maar de paus weigerde om op dit verzoek in te gaan. Een deel van de vloot ging daarna op weg naar Akko. Willem zelf overwinterde met de rest van de vloot in Portugal en zou later volgen. Speculerend: heeft de beslissing van de paus om Willem verder te laten gaan op zijn kruistocht verband met de dood van Lodewijk van Loon door vergiftiging in 1218?

In de lente van 1218 kwam Willem met de Friezen, Hollanders en Engelsen aan in Akko, waar de andere kruisridders zich reeds hadden verzameld. Besloten werd om de Noord-Egyptische stad Damiate te veroveren, zodat daarna de rest van het door de Ayyubiden geregeerde rijk kon worden ingenomen. Op 27 mei 1218 kwamen de kruisridders aan bij Damiate, en op 5 november 1219 viel de stad in handen van de kruisvaarders. De Egyptische Sultan al-Kamil stelde daarop voor om Damiate te ruilen voor Jeruzalem. De meeste kruisridders waren ingenomen met dit voorstel, maar de pauselijke afgezant Pelagius weigerde. Niet door onderhandelingen, maar door strijd moest Jeruzalem worden ingenomen. Toen Willem dit hoorde ontstak hij in woede en keerde met zijn leger terug naar huis.

Terug in Holland bleek dat Aleid was overleden. Willem hertrouwde met de weduwe van keizer Otto IV maar overleed korte tijd later. Hij is begraven in de abdij van Rijnsburg.

Hendrik van Gelre (xxxx-1198)

Hendrik van Gelre, overleden 1198, ederegent, 1197 verloofd met Adelheid van Holland, dochter van graaf Dirk VIII van Holland en Adelheid van Kleef, maar kort daarna overleden en begraven in de Abdij van Rijnsburg.

Dirk VII van Holland

Dirk VII, 11??- Dordrecht 4 november 1203, Graaf van Holland van 1190 tot 1203.

Dirk VII was de zoon van Floris III en Ada van Schotland. Hij volgde zijn vader op nadat die in 1190 was overleden tijdens de derde kruistocht. In 1186 huwde hij te Loosduinen Aleid van Kleef, de dochter van graaf Diederik IV van Kleef. Uit dit huwelijk zijn drie kinderen geboren, allen dochters, Ada, Aleidis en Petronilla. Omdat Dirk geen zonen had, maakte hij Holland erfelijk voor vrouwen.

Keizer Hendrik VI van het Heilige Roomse Rijk was verwickeld in een oorlog met de door de paus gesteunde tegenkeizer Otto IV en moest gunsten uitdelen om vrienden te maken. In ruil voor steun gaf hij Dirk VII de Groote of Hollandsche Waard (van het bisdom Utrecht) en kreeg hij het recht tol te heffen van Vlaamse handelaars bij Geervliet. Bovendien kreeg Dirk VII in 1196 het tijdelijk bewind over het bisdom Utrecht toegekend, en kon hij zijn oom Dirk van Holland als Bisschop van Utrecht laten aanstellen. Nadat keizer Hendrik VI in 1197 overleed en werd opgevolgd door zijn 4-jarige zoon, veranderde Dirk van partij en ging Otto IV steunen.

De Broedertwist

Nadat zijn jongere broer Willem, die zijn vader had begeleid tijdens de derde kruistocht, in september 1191 was teruggekeerd, ontstond er al vrij vlug onenigheid tussen de nieuwe graaf en zijn broer. Willem zocht daarom steun bij de opstandige Friezen. Omdat Dirk op dat moment niet weg kon uit Zeeland stuurde hij zijn vrouw Aleida met een leger naar West-Friesland. In november 1195 kwam het tot een treffen tussen Aleida en haar zwager Willem. Aleida wist het treffen naar haar hand te zetten door de leiders van Oude Niedorp en Winkel om te kopen. Uiteindelijk werd de ruzie tussen beide broers bijgelegd, en kreeg Willem het bestuur over het graafschap Midden-Friesland. Deze functie bracht Willem echter al snel weer in conflict met zijn broer.

Hendrik de Kraan, heer van Kuinre, hield plundertochten in Midden-Friesland. Willem nam wraak en vernietigde de Kuinderburcht. Deze Hendrik van Kuinre was leenman van Bisschop van Utrecht. Dirk VII had van Hendrik VI in 1196 het tijdelijk bewind over het bisdom Utrecht toegekend gekregen, en zijn oom Dirk van Holland als bisschop van Utrecht laten aanstellen. Dirk VII kon dus niet toestaan dat zijn broer bezittingen van het bisdom Utrecht vernielde, en liet Willem door Hendrik van Kuinre gevangennemen.

Willem ontsnapte echter en vluchtte naar Otto I van Gelre. Dirk VII was als beheerder van het bisdom Utrecht namelijk in conflict gekomen met Otto van Gelre omdat deze het Oversticht (Overijssel en Drenthe) wilde bemachtigen van het bisdom. Dirk VII versloeg Otto bij de Grebbeberg.

De oorlog met Brabant

Deze Otto van Gelre riep in 1202 de hulp van Dirk VII omdat hij in conflict met de hertog van Brabant was geraakt. Dirk trok met zijn leger naar Brabant, waar hij het net gestichte 's-Hertogenbosch (een rivaal van zijn Geertruidenberg) op 7 september 1202 verwoestte. Op de terugweg raakte hij bij Heusden slaags met het sterke leger van de hertog van Brabant. Dirk werd gevangengenomen en pas na betaling van een hoog losgeld en het aanvaarden van zeer ongunstige voorwaarden werd hij weer vrijgelaten. Niet alleen over het deel van zijn gebied ten zuiden van het Hollands Diep, maar ook over Zuid-Holland moest hij de Brabantse hertog als leenheer erkennen. Voor het overige deel van Holland werd de nieuwe bisschop van Utrecht de leenheer. Hierdoor verloor Holland zijn overwicht in de noordelijke Nederlanden.

Toen Dirk VII een jaar later stierf, werd hij opgevolgd door zijn op dat moment enige nog in leven zijnde dochter Ada van Holland.

Irmgard van Gelre

dochter van graaf Otto I van Gelre.

Adolf I van der Mark

Adolf I van der Mark (xxxx - 1249) was een zoon van graaf Frederik van Berg-Altena en Alveradis van Kriekenbeck en volgde in 1199 zijn vader op als graaf van Mark en voogd van Werden en Cappenberg. Het is aan Adolf te danken dat het graafschap Altena het graafschap Mark werd. Na de moord op de Keulense aartsbisschop Engelbert, noemde hij zich vanaf 1226 naar de vestiging mark bij Hamm, graaf van Mark. Zijn pogingen om ook in Berg op te volgen leidden tot de Limburgse erfenisoorlog. Adolf verwierf het kromme graafschap bij Dortmund en delen van Rüdernberg en bouwde zijn graafschap uit tot het sterkste van Westfalen. Ten slotte liet hij Berg aan Limburg, bouwde de versterking Blankenstein uit en stichtte Hamm als nieuwe stad.

Hij was gehuwd met:

1. Liutgard van Rieneck, dochter van graaf Gerard van Loon;
2. Irmgard van Gelre, dochter van graaf Otto I van Gelre, in 1210.

en werd vader van:

1. Irmgard, abdis van Bersenbrück
2. een dochter, gehuwd met graaf Dieter IV van Katzenelnbogen
3. Everhard, mederegent in Mark (-1241)
4. Otto (-1262), graaf van Altena
5. Gerard (1220-1272), bisschop van Münster
6. Engelbert I van Mark (1225-1277)
7. Richardis (-1270), gehuwd met Otto I, graaf van Dale
8. Adelheid, in 1233 gehuwd met Johan I van Sponheim, graaf van Sayn (-1266).

Mechtildis van Gelre (1190 - 1247)

Gehuwd Hendrik II van Nassau (ca. 1190 - ca. 1247)

Hendrik II Graaf van Nassau van 1198 tot 1247

Hendrik was van 1198 tot zijn dood graaf van Nassau.

Hendrik II is de oudste zoon van graaf Walram I van Nassau en zijn echtgenote, Kunigunde van Ziegenhain, dochter van graaf Poppo II van Nidda. Volgens vele bronnen werd hij geboren rond 1190. Volgens A.W.E. Dek is de geboortedatum van Hendrik rond 1180, zich baserend op het feit dat zijn vader deelnam aan de derde kruistocht tussen 1189 en 1190. Na de dood van Walram I in 1198 is Hendrik hem opgevolgd als graaf van Nassau. (Vermits geen melding van een voogd of een regent(es), kan verondersteld worden dat hij meerderjarig was, weer gebaseerd op 1180 als geboortjaar.) Hij deelde zijn regering met zijn jongere broer, Robert IV tot 1239.

Politiek en uitbreiding machtsgebied

In de politiek van de Heilige Roomse Rijk was Hendrik een loyale aanhanger van de Hohenstauffers. Maar tussen 1209 en 1211 verdedigde hij de rivaal Otto IV van Brunswijk als keizer, waarna hij weer Frederik II zou steunen. Tussen 1212 en 1214 hield hij de Aartsbisschop van Trier, Theodoric II gevangen, een tegenstander van Frederik II.

Tegen het einde van de 12e eeuw had Walram I zijn machtspositie kunnen uitbreiden bij de Nederlahn. Als erfgenaam van de grafen van Arnstein volgde hij deze op als de voogd van de aartsbisschop van Trier in: Koblenz, Pfaffendorf (nu deel van Koblenz), Niederlahnstein en Humbach (Montabaur). Maar rond 1230 werd de invloed van Trier in de omgeving van de Rijn en de Lahn sterk genoeg om met Nassau te concurreren. De aartsbisschop had Montabaur versterkt in 1217 om zijn bezettingen te versterken op de rechteroever van de Rijn tegen Nassau.

Hendriks vader kreeg het Königshof Wiesbaden van Keizer Frederik I als dank voor zijn steun aan de keizer in de conflicten rond 1170-1180. De bezittingen van het graafschap Nassau in dit gebied werden uitgebreid rond 1214 toen Hendrik de keizerlijke voogdij (Reichsvogtei) ontving over de stad en het gebied Königssondergau die hij hield als leengebied.

Rond 1200 begonnen Hendrik en zijn broer Robert IV met de bouw van kasteel Sonnenberg op de uitloper van Spitzkippel-hoogte in het Taunusgebergte boven Wiesbaden. Dit was bedoeld als bescherming tegen de aartsbisschop van Mainz en zijn vazallen. Een van die vazallen waren de heren van Eppstein, die de landen aangrenzend Wiesbaden bezaten. Maar het kathedraalkapittel van Sint Martin in Mainz claimde Sonnenberg als de bezitting van Mainz. Om dit recht te zetten betaalde Nassau 30 marken aan het kathedraalkapittel in 1221 om het land van de Sonnenberg kasteel te verkrijgen. Hendrik werd ook gedwongen om de aartsbisschop van Mainz te erkennen als leenheer en bezitter van Sonnenberg.

In 1224 kreeg Hendrik steun van de aartsbisschop van Keulen, Engelbert II. Hij benoemde Hendrik als zijn Maarschalk en Schenk (een titel die oorspronkelijk kop-drager betekende). Maar in ruil voor zijn bescherming tegen de aartsbisschoppen van Mainz en Trier moest Hendrik de helft van Siegen afstaan aan Keulen. Niet aangetast door deze manier van regeren behield Nassau zijn rechten op de regio om Siegen: de hoge juridictie (Hohe Gerichtsbarkeit) en wildrecht (Wildban) uitdrukkelijk tot 1259.

In 1231 woonde Hendrik de Reichstag in Worms bij en in 1232 was hij bij de keizerlijke vergadering in Ravenna van Keizer Frederik II.

Hendriks broer, Robert IV was lid van de Duitse Orde in 1230. Bij zijn dood in 1239 liet hij zijn erfenis na bij de Duitse Orde. Hendrik kwam onmiddellijk in geschil met de orde, hij wilde niet dat zijn rijk werd verdeeld.

Hendrik had ook de voogdij over het bisdom van St. George in Limburg an der Lahn tijdens de bouw van de kathedraal in Limburg. In 1239 verhuisde hij – op aanraden van zijn vazal Friedrich van Hain - het inkomen van de Netphen gemeente naar de Premonstratenzer kapel abdij nabij Hilchenbach. Zijn afstammelingen namen het beschermheerschap over van het klooster.

In 1247 steunde Hendrik de keuze van de tegenkoning Willem II van Holland. Deze bevestigde alle keizerlijke bezittingen en gaf hem het recht om munten te slaan.

De politiek van Hendrik in de omgeving van Herborn, maakte de lokale aristocratische families boos. Rond 1240 bouwt Hendrik het kasteel Dillenburg om de afvalligen beter te kunnen onderwerpen. In 1248 begon de eeuwenlange Dembacher vete, waarin ook Hesse werd betrokken alsook in de context met de Thurgische opvolgingsoorlog. Hendrik overleed op 25 januari 1251 en nam afstand als graaf in 1247.

Kinderen

Met zijn vrouw Mechteldis van Gelre (1190 - 1247) krijgt hij tenminste negen kinderen; vermoedelijk komt daar zijn bijnaam de rijke vandaan.

1. Rupert, kreeg Dietz in leen van de aartsbisschop van Trier;
2. Walram (ca. 1220 - ca. 1290), de stamvader van de "Walramse linie" van het Huis Nassau;
3. Otto (ca. 1225 - ca. 1289), de stamvader van de "Ottoonse linie" van het Huis Nassau;
4. Hendrik, monnik in Arnstein;
5. Gerhard (? - 2 mei 1311 (?)), geestelijke: o.a. in Luik, Maastricht, Aken en Tiel;
6. Jan (ca. 1230 - 13 juli 1309), geestelijke, o.a. elect van het Sticht Utrecht;
7. Jutta van Nassau (? - 1313), huwde met Jan I van Cuijk, heer van Merum;
8. Elisabeth (1225 - 6 januari 1295 of 1311), huwde Gerhard III van Eppenstein;
9. Catharina (1227 - 27 april 1324), werd in 1249 abdis van het klooster Altenburg bij Wetzlar.

Twee van zijn zonen, Walram en Otto (de andere drie waren geestelijke geworden), verdeelden op 17 december 1255 de Nassause landen. Hiermee ontstonden de Ottoonse en Walramse linie van het Huis Nassau. Deze eerste verdeling van de Nassause landen stond later bekend als de "Prima divisio".

Kasteel Heeze

Kasteel Heeze is een van de laatste bewoonde kastelen van Nederland. Dit kasteel bevindt zich te Heeze. Het bestaat uit een middeleeuws deel, kasteel Eymerick, en het in 1665 door de bekende architect Pieter Post gebouwde deel.

De naam Eymerick zou afkomstig zijn van 'Hemelrijk', dat rechtplaats of vierschaar betekent. Ook zou het van een eigenaam afgeleid kunnen zijn.

Reeds in 1172 wordt melding gemaakt van de heerlijkheid Heeze, in het bezit van de edelman Herbertus van Heeze ten tijde van Godfried III van Brabant. Pas in 1203 wordt voor het eerst in een oorkonde gesproken over het bestaan van een burcht in deze heerlijkheid. De hertog van Brabant en de graaf Otto I van Gelre verklaarden toen dat zij beide rechten hadden op "'t Huys te Heeze". Dit was de uitkomst van een gewapend conflict tussen beiden dat ermee eindigde dat

Gelre afstand deed van zijn rechten op de Kempen, maar dat beiden rechten op de burcht konden doen gelden.

Reinaart van Heeze was een edelman die heer van Heeze was. Van hem is weinig meer bekend dan een verwijzing naar zijn naam in enkele documenten. Zijn voorganger was Herbertus van Heeze.

In 1224 deed hij een schenking aan de Abdij van Averbode.

Omstreeks 1274 werd hij, of een opvolger van dezelfde naam, vermoord. Dit leidde tot diplomatiek overleg tussen de graaf van Gelre en de hertog van Brabant over de uitlevering van de moordenaar en de verbeurdverklaring van zijn goederen.

Mogelijk is hij nog korte tijd opgevolgd door zijn zoon Herbertus, maar de heerlijkheid kwam vermoedelijk zeer snel aan Willem II van Horne, waarna ze gedurende langere tijd bezit van dit geslacht zou blijven.

In 1274 werd een heer, Reinaart van Heeze, vermoord. Gelre en Brabant sloten een verdrag omtrent de uitlevering van de moordenaar. Omstreeks 1285 kwam de heerlijkheid aan Willem I van Horne, heer van Horn en Altena. Hij bezat reeds de heerlijkheden Venloon (Loon op Zand) en Tilburg. Willem II van Horne heeft meegedaan aan de kruistocht onder leiding van de Franse koning Lodewijk IX, de Slag bij Woeringen, en de Gulden Sporenslag.

In 1304 sneuvelde hij bij de slag bij Zierikzee, tussen de Zeeuwen met hun bondgenoten en de Vlamingen. In 1318 werd er te Heeze een grote bijeenkomst van edelen gehouden, onder leiding van Gerard I van Horne, om een conflict te beslechten tussen het Graafschap Holland en het Hertogdom Brabant over het bezit van het Land van Heusden. Gerards zoon Willem V van Horne speelde een belangrijke politieke rol in zijn tijd. Hij werd opgevolgd door zijn zoon Gerard II van Horne, die sneuvelde in de Slag bij Stavoren tegen de Friezen, in 1345. Ook enkele van zijn opvolgers werden vermoord, of sneuvelden.

Uiteindelijk werd Willem van Horne heer van Heeze. Deze werd onthoofd in 1580 wegens zijn aandeel in het verzet tegen de Spaanse overheersing. Het bezit werd geconfisqueerd door Filips II van Spanje, maar door hem geschonken aan Maria van Horne, de zuster van Willem. Deze was gehuwd met Filips van Egmont, de zoon van de onthoofde vader Lamoraal van Egmont, die koningsgetrouw was.

Uiteindelijk kwam de heerlijkheid in 1615 in het bezit van René van Renesse van Elderen, die een soort dubbelspion was en complotten smeedde, eerst om Holland de Spaanse Nederlanden binnen te laten vallen, later om de burgemeester van Luik, tegenstander van Spanje, via verraad, in 1637 te laten vermoorden. Hierop werd hij zelf door de Luikse bevolking gelyncht.

Richardis, Gravin van Gelre en Abdis van Roermond - 1173-1232

Richardis was de derde dochter van Otto van Wittelsbach-Scheyern, paltsgraaf van Beieren, en Agnes van Loon (in het huidige België). Mogelijk is ze geboren in 1173, haar ouders zijn circa 1169 gehuwd. Haar vermoedelijke overlijdensdatum is 20 september 1232. Zij huwde met graaf Otto I van Gelre (ca. 1150-1207). Uit dit huwelijk werden vier zonen en vier dochters geboren.

Op 16 augustus 1180 werd Richardis' vader de eerste Wittelsbacher hertog van Beieren. Hij dankte deze promotie aan de trouwe dienst die hij keizer Frederik Barbarossa had bewezen. Mogelijk in hetzelfde jaar, in elk geval op de dag van Sint-Afra (7 augustus), overleed Richardis' oudste broertje Otto, ongeveer 10 jaar oud. Afra zou sindsdien in het leven van Richardis een bijzondere rol spelen. Vader Otto, die in 1180 de zestig al gepasseerd was, overleed in 1183 en liet een zoon en zeven dochters na. Zijn broer Koenraad, aartsbisschop van Mainz, was in maart 1188 gastheer van de rijksdag waarop de keizer sinds lang slepende geschillen met de Keulse aartsbisschop en diens aanhang bijlegde. Aartsbisschop Koenraad zal daar zijn nichtje Richardis gekoppeld hebben aan een heer uit het Keulse kamp, graaf Otto I van Gelre (1182-1207).

Zegel van Richardis als abdis van Roermond, 1229, RAG, archief klooster Bethlehem.

Ricardis: haar invloed

In juni 1189 vertrok graaf Otto I als deelnemer aan de kruistocht die bij de verzoening op de rijksdag van Mainz afgekondigd was. Na zijn terugkeer in 1191 zien we Richardis naast hem oorkonden uitvaardigen ten gunste van kloosters die het zielenheil van de grafelijke familie

moesten begunstigen. Met haar zoontje Hendrik staat de gravin ook nadrukkelijk genoemd in het stadsrecht voor Zutphen van 1191/96 en volgens de kroniekschrijver Willem Procurator heeft ze haar man listig verleid om hun dochter Aleid aan Willem I van Holland te schenken. Ze lijkt grote invloed op haar man te hebben gehad.

Graaf Otto I stierf op 25 augustus 1207 en werd begraven bij zijn ouders in de Cisterciënzer abdij Kamp bij Moers (in het huidige Nordrhein-Westfalen). Hij was geboren rond 1150, was dus veel ouder dan zijn vrouw; waarschijnlijk is hij aanvankelijk geestelijke geweest. Bij Richardis had hij vier zonen en vier dochters, van wie de oudste Hendrik op jeugdige leeftijd overleed, waardoor de jongere Gerard hem opvolgde. Bij het bestuur van deze Gerard IV (1207-1229) bleef de moeder in elk geval tot 1220 nauw betrokken.

Na de dood van haar man liet Richardis een woonplaats bouwen op een heuvel bij het klooster Bethlehem bij Doetinchem om daar de meeste tijd door te brengen. Het klooster was in 1179 als kluizenaarsstichting ontstaan en de Gelderse graven waren al bij de eerste ontstaansfase betrokken geweest. Richardis zelf had er eerder een jaarrente aan geschonken voor de gedachtenis van Sint-Afra (en dus van haar broertje Otto). Deze Beierse heilige was in deze streken onbekend. Bethlehem was in de stichtingstijd door gerechtigden op de omliggenden gronden, de markgenoten, van een immuniteit voorzien. Deze werd nu op aandrang van Richardis en haar zoon uitgebreid met een deel van de nabijgelegen heuvelrug en het aangrenzende land. Haar heuvel zal juist buiten die uitgebreide immuniteit gelegen hebben, die immers volgens een oorkonde uit 1231 tot in dat jaar onbewoond was gebleven. In aanmerking komen een heuvel aan de zuidkant, waar in de 14de eeuw nog een 'hospitium' wordt genoemd, of een aan de westkant, waar het kapittel van Xanten vanouds rechten bezat. Richardis' zoon Otto II was destijds proost van Xanten; dat was hij kort voor de dood van zijn vader geworden. In 1212 of 1213 zou hij als achttienjarige worden gekozen tot bisschop van Utrecht, maar al in 1215 kwam hij te overlijden.

Gerard III Graaf van Gelre en Zutphen (xxxx-1181)

Gerard III Graaf van Gelre en Zutphen, geboren 1178 - overleden 1181, gehuwd in 1181 met Ida van Boulogne, overleden 1216. In 1181 trouwt Gerhard III met Ida van Boulogne, dochter van Matteus van Vlaanderen (1138-1173) en Maria van Boulogne (overleden 1180/2). Gerhard III neemt het wapenschild van haar over. Gerard III is nu tevens graaf van Boulogne.

Onduidelijke titel

Het is onduidelijk of Gerard III zich met de titel graaf van Gelre en Zutphen mag tooien. Zijn bejaarde vader Hendrik I leeft immers nog. Niettemin draagt Gerard III de titel graaf van de Veluwe, dus graaf is hij wel. Aangezien hij de leiding over de graafschap in 1178 van zijn vader overneemt en een eigen politiek volgt, beschouwt men hem als een volwaardige graaf van Gelre.

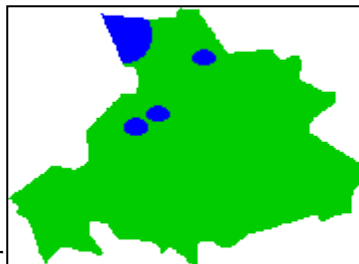
In 1181 trouwt Gerhard III met Ida van Boulogne, dochter van Matteus van Vlaanderen (1138-1173) en Maria van Boulogne (overleden 1180/2). Gerhard III neemt het wapenschild van haar over. Gerhard III is nu tevens graaf van Boulogne.

Er wordt gedacht dat het wapen van Boulogne terug gaat tot de tijd van Karel de Grote, maar bewijzen zijn hiervoor niet. Zeker is dat het wapen op lansvanen gevoerd wordt in de tijd van Willem de Veroveraar, begin elfde eeuw. Men kan deze lansvanen echter niet in verband brengen met Eustatius van Boulogne, die in deze tijd de Vlaamse troepen op de veroveringstocht naar Engeland aanvoert. Het is niet verrassend dat Gerhard III dit fameuze wapen gaat voeren. De roemrijke tijden van Willem de Veroveraar zijn eind twaalfde eeuw nog niet vergeten.

Conflict met Utrecht

In 1179 ontstaat het eerste openlijke conflict met Utrecht. De oorzaak daarvan ligt bij de hertog van Brabant. Deze is van mening dat de Veluwe een rijksleen is. Dat houdt in dat hij het van de keizer in leen zou hebben en niet van de bisschop van Utrecht. Derhalve vindt hij dat hij de bisschop geen leenhulde (soort belasting) is verschuldigd.

Gerard III heeft het op zijn beurt weer in leen van hertog , zodat de situatie gecompliceerd ligt. In 1179 wenst de hertog van Brabant voor de zoveelste keer geen leenhulde aan Utrecht te geven. Hierop verklaart bisschop Boudewijn II dat de rechten van Brabant zijn vervallen en derhalve moet de Veluwe het zonder landsheer stellen. Een bijkomende zaak is dat bisschop Boudewijn II niet welgevallig naar de Gelderse rechten op de Veluwe zal hebben gekeken. Gelre dreigt een wig te drijven tussen het Neder- en het Oversticht (later Overijssel). Hierdoor kan hij niet meer veilig over land van Utrecht naar Oversticht komen. Met een groot leger trekt hij daarom de Veluwe binnen.

De Gelderse rechten zijn hiermee echter ook in het geding gekomen. Overigens heeft Gelre al sinds de elfde eeuw de voogdijrechten over goederen van de Utrechtse Mariakerk, die op de Veluwe zijn gelegen. Gerhard III kan de inval niet over zijn kant laten gaan. Vanuit Zutphen valt hij Deventer aan om zich schadeloos te stellen. Gedurende vier dagen slaat hij voor Deventer het beleg op. Het begin van eeuwenlange twisten tussen Zutphen en Deventer! Deventer hoort bij het Oversticht, dus bij het bisdom Utrecht en dient derhalve als genoegdoening. Toevallig verblijft keizer Friedrich Barbarossa op het valkhof te Nijmegen en hij komt tussenbeide. Hij weet te bereiken dat men van weerskanten iets toegeeft. Gerhard III heft het beleg van Deventer op en blijft in bezit van de Veluwe. Dat is dan slechts een deel van het latere Kwartier Veluwe. Zo is bijvoorbeeld Doorwerth een zelfstandige heerlijkheid, evenals de heerlijkheden Putten en Velp. De Veluwe zou de komende jaren steeds de verhouding tussen Utrecht en Gelre bepalen.

Een kort leven

Na dit succes is het Gerard III niet vergund zijn graafschap verder uit te bouwen. Eind 1181 (of begin 1182 de bronnen zijn niet eenduidig) komt hij te overlijden, nog voor zijn vader Hendrik I overlijdt. Gerard III wordt begraven in de Sint-Walburgiskerk te Zutphen. Zijn broer Otto I volgt hem op. In 1216 zal zijn vrouw Ida hem in zijn graf volgen.

Klooster Bethlehem (Doetinchem)

Bethlehem of Bielheim was sinds einde van de 12e eeuw tot eind 16e eeuw een Augustijnerklooster tussen Doetinchem en Gaanderen vlakbij de Rekhemseweg in het voormalige graafschap Zutphen. Het kloostergebied is nog altijd herkenbaar aan het verloop van de gemeentegrens tussen Doetinchem en Bronckhorst.

Willem van Berchen schrijft in de 15e eeuw een kroniek over priester Franco uit Xanten, deze reist aan het einde van de 12e eeuw naar Doetinchem om daar een klooster te stichten. De grond blijkt dan al verdeeld te zijn onder markegenoten van Doetinchem. Als Franco dan wil uitwijken naar een plaats in het naburige graafschap Lohn en de graaf hem de kerk van Varsseveld wil aanbieden is dat tegen de zin van Hendrik I van Gelre. Hij zag het klooster liever op Gelderse grond staan, hij dacht door actief een bijdrage te leveren aan een kloosterstichting dat zijn naam daardoor in vroomheid zou stijgen. Varsseveld lag toen in het bisdom Munster en Doetinchem in bisdom Utrecht.

De graaf van Gelre deed alle moeite om meester Franco over te halen toch in Gelre te blijven. Hij verzekerde dat de markegenoten van gedachte zouden veranderen om plaats te maken voor het klooster. Nadat er een houten kapel en wat huizen gebouwd waren kwam bisschop Boudewijn van Holland van Utrecht hoogstpersoonlijk om de kapel in te zegenen. Een jaartal is niet overgeleverd, het moet in elk geval tussen 1178 en 1196 hebben plaatsgevonden, het ambtstermijn van de bisschop. Vijftig jaar later zou Herman van Loon alsnog de kerk van Varsseveld schenken aan het klooster, tezamen met andere goederen.

Tijdens de Tachtigjarige Oorlog werd het klooster verwoest in 1587. De Bielheimerbeek is vernoemd naar dit klooster. In 2006 trof Koen Dieker uit Gaanderen de restanten van de oude watermolen van het klooster aan. Het klooster had voor 1231 een watermolen in bedrijf aan de Bielheimerbeek.

Een oorkonde uit 1214 heeft Richardis duidelijk vanuit deze Doetinchemse omgeving uitgevaardigd. Bethlehem verkeerde nog in de overgangsfase van heterogene stichting naar gereguleerd klooster. Toen in 1217 de bisschop van Utrecht de banden met het klooster aanhaalde, viel dit blijkbaar bij Richardis niet in goede aarde, want zij gaf te kennen te willen vertrekken om tot de Cisterciënzer orde toe te treden. Dat was een orde die verregaande exemptie ten opzichte van de bisschoppelijke overheid genoot. Invloed van de bisschop lijkt een belangrijk element van de wereldse belangen waaraan de gravin zich, naar men zei, wilde onttrekken.

Ze trok naar Roermond, waar de kostbare basiliek die daar ten behoeve van haar nieuwe woonoord verrees, juist een publiekstrekker was en niet echt wijst op een verlangen naar eenzaamheid bij God.

Haar zoon graaf Gerard zorgde ervoor dat in Roermond Cisterciënzer kloosterlingen werden aangetrokken, zodat er een nonnenklooster kon worden gesticht. In 1220 is het opgenomen in de orde van Cîteaux. Bijna onmiddellijk daarop heeft de Keulse aartsbisschop de kloosterkerk gewijd en al binnen enkele jaren had de stichting een aanzienlijk aantal pauselijke privileges ontvangen.

De bezielende kracht Richardis is rond pasen 1221 abdis geworden van haar stichting, die als de Munsterabdij bekend zou worden. Bij deze gebeurtenissen was het bisschoppelijk gezag, in dit geval de bisschop van Luik, nauwelijks betrokken. In 1223 verschaftte de paus het klooster zelfs extra exempties van diens macht over de Munsterabdij. De oprichtingsfase werd in 1224 afgerond door plechtige verklaringen van graaf Gerard, zijn vrouw Margaretha en hun zoontje Otto over de geschonken fundatie en bevestigingen daarvan door de pauselijke legaat Koenraad van Urach, die zelf Cisterciënzer was en de abdij persoonlijk bezocht. Een jaar later stond de legaat toe vanuit Roermond dochterkloosters te stichten. Richardis werd dus een propagandiste voor de Cisterciënzer kloosters. In 1228 en 1232 begunstigde de paus samen met Roermond een dochterklooster bij Deventer, het latere Ter Hunnepe. Beide kloosters kwamen onder toezicht van de abt van Kamp te staan. De paus liet in 1232 weten dat Richardis en de abt van Kamp mogelijk zelfs meer kloosters hadden gesticht. Onbekend is welke, maar ze kregen in ieder geval van de paus dezelfde rechten. Ook Bethlehem deelde in gunsten die aan Richardis verleend werden: in 1224 of 1225 kreeg het leefregels van legaat Koenraad en in 1232 het eerste gunstbewijs van de paus. De kloosterlingen zochten tevens in 1229 de abdis op om de vroegere schenking van de markgenoten door haar te laten beoorkonden.

Meer politiek getinte invloed van Richardis zien we in 1224 bij de interventie van haar broer Lodewijk van Beieren ten gunste van de verplaatsing van de Gelderse Rijntol van Arnhem naar Lobith, en in 1227 bij de verlening van bepaalde rechten aan de Veluwenaren en de uitvoering van een vredesverdrag over rechten op Salland, welk verdrag een jaar eerder door 'haar' legaat Koenraad was opgesteld. Mogelijk nadat graaf Gerard in een veldslag omstreeks het midden van 1227 zwaar gewond was geraakt, in elk geval na zijn overlijden op 22 oktober 1229, is Richardis' politieke invloed sterk toegenomen. Hoewel ze formeel geen voogdijtaken had, zien we haar optreden naast en soms in plaats van de regentschapsraad voor de jonge opvolger Otto II (1229-1271) in zaken betreffende kloosters en nieuwe stadsrechten. De stadsrechtsoorkonde van Harderwijk is zelfs in de Munsterabdij geschreven.

Richardis zorgde ervoor dat haar zoon graaf Gerard en zijn echtgenote, de formele stichters van haar abdij, in Roermond begraven werden. Zelf overleed ze op de twintigste september, naar Harenberg aannemelijk heeft gemaakt in 1232. De tekst van een pauselijk privilege dat op 25 september 1232 aan de abdij verleend werd, zegt namelijk dat wijlen de abdis hierom kort voordien bij een bezoek aan de Heilige Stoel persoonlijk verzocht had. Richardis kan dan bij haar bezoek aan de paus in Anagni (Italië) zijn overleden, daar aanvankelijk begraven en

mogelijk enige jaren later naar Roermond teruggebracht zijn. Volgens de 15de-eeuwse kroniekschrijver Willem van Berchen is ze (op zijn vroegst in 1236) begraven in de zuidelijke omloop van het koor van de Munsterkerk. In de 17de eeuw is daar een grafplaat aangebracht.

Toen Richardis eind 1231 richting Italië afreisde, was dit vermoedelijk omdat ze aanwezig wilde zijn bij de herdenking van haar kort daarvoor op 15 september vermoorde broer Lodewijk. Zijn weduwe stichtte in 1232 ter nagedachtenis bij Landshut het klooster Seligenthal. Het was het eerste Cisterciënzerinnenklooster in Beieren en het was gewijd aan Sint-Afra. Is het niet erg verleidelijk hieruit af te leiden dat Richardis bemoeienis met de stichting heeft gehad? Terug naar de plaats van haar jeugd, terug naar Afra, voordat ze doorreisde naar de paus? Er bestaan helaas vooralsnog geen expliciete bewijzen voor.

Zoals hierboven is gebleken, weten we tamelijk veel over het leven van Richardis. Daarentegen bestaan er nog maar enkele directe aanwijzingen voor haar afkomst: genealogische aantekeningen uit het Beierse klooster Niederaltaich en haar verering voor de Beierse heilige Afra. Al bij de geschiedschrijvers uit de 15de eeuw zien we verwarring op dit punt optreden. Een van de gissingen uit die tijd, namelijk dat ze een Van Nassau was, is later op haar grafplaat overgenomen.

Een moderne mystificatie is ontstaan door twee skeletten uit de abdij van Rijnsburg, de begraafplaats van veel Hollandse graven en hun aangetrouwde verwanten. Cordfunke identificeerde deze twee als Richardis' kinderen Hendrik en Aleid. Maar hun sterfjaren zijn bekend en de personen van de skeletten hebben een zodanige leeftijd bereikt dat die kinderen dan in dezelfde jaren geboren zouden zijn als hun moeder. Wanneer men in de toekomst ooit meent Richardis zelf opgegraven te hebben, kan het goed zijn te weten dat ze, gezien de beschrijvingen door tijdgenoten van haar vader en haar zoon Otto, struis van postuur geweest kan zijn.

STAMBOOM VAN GELRE 1150

Versie 1.16 120704
Genealogie Honseleer

Geocorn upload: 120607
Auteur Rene A.M. Martens

III	IV		V
CRAAF HENDRIK I VAN GELRE EN ZUTPHEN 1117 Klooster Kamp - 1182 <i>1135 gehuwd</i>	CRAAF OTTO I VAN GELRE VAN ZUTPHEN 1150 Klooster Kamp - 25 november 1207 <i>1184 gehuwd</i>		CRAAF GERARD IV VAN GELRE EN ZUTPHEN (44) 1185 Roermond - 22 oktober 1229 <i>Leuven - 1206 Gehuwd</i>
AGNES VAN ARNSTEIN 1130 1179	RICHARDUS VON WITTELSBACH VAN EIBEREN (58) 1173 Roermond - 20 september 1231	HERTOG HENDRIK I VAN BRABANT <i>gehuwd</i> MARIA VAN VLAANDEREN-BOULOGNE	MARGARETA VAN BRABANT Roermond (Münsterkerk) - 1231
	CRAAF GERARD III VAN GELRE 1140 <i>1181 gehuwd</i>		ADELHEID VAN GELRE (51) 1187 Rijsburg - 4 februari 1218 <i>Stavoren - 1197 Gehuwd</i>
	IDA VAN BOULOGNE (56) 1160 Boulogne 1216	CRAAF FLORIS III VAN HOLLAND <i>28 september 1162 - gehuwd</i> ADELHEID VAN SCHOTLAND	CRAAF WILLEM I VAN HOLLAND 1175 Rijsburg - 4 februari 1222
	AGNES VAN GELRE (55) tussen 1145 - 1150 Echtemach - 1198 <i>1168 gehuwd</i>		OTTO VAN GELRE (20) 1195 Voorthuisen/Elten - 1 september 1215
CRAAF GODFRIED VAN NAMEN <i>gehuwd</i> ERMENSINDIS VAN LUXEMBURG	CRAAF HENDRIK IV VAN NAMEN EN LUXEMBURG (25) 1113 14 augustus 1196	STOP	HENDRIK VAN GELRE Rijsburg - 1198 <i>Verloofd</i>
	ADELHEID VAN GELRE 8 juli 1190 <i>voor 1179 gehuwd</i>	CRAAF DIRK VIII VAN HOLLAND <i>gehuwd</i> ADELHEID VAN KLEEF	ADELHEID VAN HOLLAND
CRAAF LODEWIJK I VAN LOOZEN RIENECK <i>gehuwd</i> AGNES VAN METZ	GERARD II VAN LOOZEN RIENECK		LODEWIJK VAN GELRE 21 juni 1217
	MARGARETA VAN GELRE 1195 <i>gehuwd</i>		MARGARETA VAN GELRE na 1264 <i>Gehuwd voor 1216</i>
CRAAF ADOLF IV VAN BERG <i>gehuwd</i> MARGARETHA VAN SCHWARZENBERG	CRAAF ENGELBERT VAN BERG voor 1157 Juli 1189	LOTHARIUS I VAN ARE-HOCHSTADEN <i>gehuwd</i> MIECHTILDIS VAN VLIANDEN	CRAAF LOTHARIUS II VAN ARE-HOCHSTADEN 1237 1244
	ALBERICH VAN GELRE 27 maart 1150		IRMGARD VAN GELRE na 1230 <i>1210 Gehuwd</i>
		CRAAF FREDERIK I VAN ALTENA EN MARK <i>gehuwd</i> ALVERADIS VAN KRIEKENBEEK-MILLENDONK	CRAAF ADOLF I VAN ALTENA EN MARK 1194 28 juni 1249
			MIECHTILDIS VAN GELRE na 1230 <i>Gehuwd voor 1221</i>
		CRAAF WALRAM II VAN NASSAU EN CUNIGONDIS	CRAAF HENDRIK II VAN NASSAU (50) 1190 1250